

AF ADAM PADE

TIDSREJSE PÅ HJUL

Karetmagerlærling Ole Jespersen har været medtilrettelægger af en fabelagtig udstilling om karetmagerfagets hele historie på Hjerl Hede.

Hjulmageren udførte ikke kun hjul. Og karetmageren lod det ikke blive ved vogne. Derimod var hjulmageren i særlig grad beskæftiget på landet med produktion af arbejdsvogne, mens karetmageren i højere grad var ”byhåndværker” – sådan groft sagt.

Det er en af de mange lektier, man kan lære ved at besøge Hjerl Hedes Frilandsmuseums særudstilling om karetmagerfaget. Udstillingen åbnede i sommer og kan opleves indtil 1. marts næste år.

Udstillingen er koncentreret i museets nyopførte udstillingsbygning, hvor besøgende blandt andet kan opleve dronning Alexandrines jumble

udført af den aalborgensiske vognfabrikant Peter Petersen i 1908, en 4-sædet gallakaret fra Den Kongelige Stald-Etat udført af Henry Fife i 1848 og hertil en bred vifte af værktøj og tegninger samt rekonstruktioner af helt op til 2.000 år gamle hjul og vogne.

Blandt tilrettelæggerne af udstillingen er karetmagerlærling Ole Jespersen (40), der herudover bemande Hjerl Hedes karetmagerværksted.

Teknologi- og erhvervshistorie

Udstillingen dokumenterer, hvilken ekspertise

vognbyggerne bestandig har været i besiddelse af – og ikke mindst vognens teknologiske udvikling: Fra den i øvrigt elegante, 2.000 år gamle Langåvogn over den stive arbejdsvogn til 1700-tallets affjedrede rejsevogne, der kunne drage nytte af nye, gode veje: Det selv bærende karrosseri hører ikke alene bilen til.

Historien – der grundlæggende også er bilens – fortælles på store plancher i tekst og billeder, og af erhvervshistorisk værdi er også omtalen af de danske vognfabrikanter århundrederne igennem.

Karetmagerfaget blev delt i to ”fløje” i takt med bilens fremtrængen: Nogle fremstillede gerne automobilkarrosserier og udførte reparationer på dem, andre holdt sig til de hestetrukne køretøjer, der i hvert fald på landet var i brug helt op til starten af 1950’erne. Karetmagerfaget kan med stolthed se tilbage på egne karrosserier til lastbiler, varevogne og busser, ligesom også personbilkarrosserier kunne bygges om efter kundens behov.

Et spadestik dybere

Besøgende kan gå et spadestik dybere og opleve karetmagerværkstedet i museets Håndværkergade. Her er indrettet et værksted med remtrukne maskiner, der kobles til og fra, med håndværktøj af egen forarbejdning og med eksempler på, hvad der er under udarbejdelse.

Ole Jespersen blev tændt både af hest og vogn som barn, da han havde et fritidsjob i Fårup Sommerland: Her skulle han køre en lille gummivogn trukket af en shetlandspony. Efter først at have gået til ridning i et par år fik han sin egen hest, der både var ride- og kørevant. Hesten stod hos en landmand, der selv havde anvendt heste i landbruget. Derfra var vejen ikke lang til at købe en fjedervogn, der blev sat i stand – og i drift. Vognen var af den opskårne type – der tillader hjulene at dreje ind under vognkassen – og stammede formentlig fra 1920’erne.

»Omkring 1987 blev jeg klar over, at jeg gerne ville være karetmager, men konstaterede jo, at uddannelsen ikke længere eksisterede, og at det var umuligt at finde en læreplads,« forklarer Ole Jespersen. For næsten 60 år siden blev den daværende karetmageruddannelse kombineret med autoopretteruddannelsen, og siden da er det klassiske karetmagerfag blevet fortrængt.

Ole Jespersen valgte møbelmaskinsnedkeruddannelsen i stedet – den handlede dog også om træ som materiale – men interessen for heste og vogne var intakt. Siden 1997 har han været redak-

Side 14: Stiv arbejdsvogn af vestjysk model fra sidste halvdel af 1800-tallet.
Øverst: Dronning Alexandrines jumbe er det væsentligste kapitel i udstillingens fortælling om jumben, der fra 1900 og helt op til omkring 1950 nærmest blev til en hestetrukken folkevogn. Midten: Gallakaret udlånt af Den Kongelige Stald-Etat. En sindrig affjedring gjorde vognen til en rigtig flyder. Herunder: Langåvognen fra omkring Kristi fødsel.

Ole Jespersen med et stavtræ udført i asketræ.

Zieh-klingen (tv.) er et godt eksempel på værktøj, som karetmageren fremstiller til sig selv: En gammel urfjeder i stål, der "sættes op", så kanten bliver ekstra skarp. Nederst: Stavtræ med billedskærearbejde udført af Ole Jespersen efter det sortlakerede forlæg.

tør af tidsskriftet "Køresporten", der udgives af Dansk Køre Forbund. Han er også forfatter til to smukke bøger om henholdsvis jumbens historie og Guldbryllupskareten fra 1892.

Hjerl Hede ville også

I 1999 skrev "Køresporten" om en nordmand, der med hjælp fra den norske stat var gået i lære hos navnkundige John Nielsen i Roskilde. Fem år senere ønskede tillige Hjerl Hedes Frilandsmuseum at uddanne sin egen karetmager. Lærepladsen blev slået op – og Ole Jespersen slog til. Med en fuldt færdig håndværksuddannelse bag sig havde han de fornødne kvalifikationer. Finansielt er det en stor opgave at gennemføre et uddannelsesforløb af denne art, og museet har modtaget støtte fra Simon Spies Fonden, Concordia Fonden og

BilBasen Auktion!

"Købt til engrospris!"

"Jeg fik bilen til en god pris!"

"Det var nemt at byde på auktionen!"

"Kunne være på auktionen, og passe butikken samtidigt!"

Kurt Krogager fra Kurt Krogager Automobileer i Odense købte en BMW 318Ti Compact fra 2002

Så falder hammeren!

Den Europæiske Socialfond. Også SKAD hører til blandt støtterne.

Blandt andet med udgangspunkt i de gamle uddannelsesbekendtgørelser udarbejdede John Nielsen en uddannelsesplan.

Derpå indledtes et forbilledligt samarbejde med først John Nielsen, Roskilde, derpå Helge Jakobsen, Østbirk. Senere har også Vagn Drengsgaard, Sorring, bidraget med et kursus i dampbøjning. Alle havde de i større eller mindre grad allerede tilknytning til Hjerl Hedes Frilandsmuseum, der i 1971 åbnede et karetmagermuseum. Første del af uddannelsen bestod i at fremstille sit eget værktøj – stregmålet, stangpasseren og så fremdeles. Især John Nielsen tog sig på at undervise i al teorien – herunder ikke mindst i geometri. Derpå er fulgt diverse discipliner: Stivognshjulet, luksushjulet (til personvognene), vognstængerne, svinglerne. Ole Jespersen aflægger svendeprøve dette efterår, og SKAD får dermed for anden gang inden for forholdsvis få år lejlighed til at udstede et svendebrev.

Både John Nielsen og Helge Jakobsen er afgang ved døden gennem de seneste par år. Men begge har de ladet deres værktøj og tegninger gå i arv til Ole Jespersen. Vagn Drengsgaards værktøj, maskiner og dampbøjeværk – fra 1913 – har Hjerl Hedes Frilandsmuseum erhvervet.

Et formidlingsjob

Ole Jespersens læreplads er imidlertid også et job, der går ud på at formidle – det vil sige berette, demonstrere, udføre. Dertil udføres et antal bestillingsopgaver – som oftest restaureringer eller genfremstilling af komponenter.

»Og jeg vil helt klart give alt det videre, jeg selv har lært – både som håndværker og som skribent. Det er simpelt hen min forpligtelse,« understreger Ole Jespersen.

Hjerl Hedes Frilandsmuseum blev grundlagt i 1930 og påbegyndte allerede i 1960'erne opbygningen af en håndværkerafdeling for landhåndværk. I dag er etableret et kompetencecenter, der skal indsamle og formidle viden om håndværk, der er ved at forsvinde.

Museet består herudover af knap 50 genopførte bygninger hovedsagelig fra Jylland og Fyn fra 1600 frem til 1920.

Så hurtigt som i 1932 formåede museet i perioder at bemande værkstederne med fagfolk, der kunne demonstrere, hvordan vore olde- og tipoldeforældre har levet og arbejdet. Det er ikke mindst i takt med, at alle ”de gamle” går bort, at behovet for at uddanne karetmageren, bødkeren og smeden trænger sig på.

Undervisere til autofag

Er du en dygtig mekaniker?

Kan du lide at arbejde med unge mennesker?

Søger du et afvekslende job inden for autofaget?

Hvis du kan svare ja til de tre spørgsmål, så bliv underviser i AutoVidencenter Fyn, Odense Tekniske Skole. Her uddanner og efteruddanner vi mekanikere og kan tilbyde et arbejdsmiljø med rig mulighed for personlig udvikling.

Vi mangler undervisere, som er velorienterede inden for autofaget, kan forklare autotekniske problemer i et letforståeligt sprog, og som kan vejlede eleverne i deres praktiske arbejde på værkstederne. Vi søger engagerede medarbejdere med blik for elevernes individuelle kvaliteter og behov. Og selvfølgelig synes du, det er en udfordring at formidle dit fag til eleverne.

Vi er ca. 30 medarbejdere, der har svært ved at sige nej til nye udfordringer. Derfor har vi brug for at være flere. Vi er aktive i udviklingsprojekter og samarbejder med Undervisningsministeriet og de faglige organisationer.

I 2006 flytter vi i nybyggeri på Petersmindevej. Det betyder, at vi er med til at sætte fingeraftryk på indretningen af vores splinternye transportuddannelsescenter – det skal du være med til.

Er du interesseret, så læs mere på www.ots.dk eller kontakt uddannelsesleder Søren Sørensen, på telefon 6312 6661, mobil 4081 6661 eller mail sos@ots.dk.